

Lints, Richard (2010), *Progressive and conservative religious ideologies. The tumultuous decade of the 1960s*, Farnham: Ashgate, pp. 244, ISBN 9781409406433, £ 50.

Hoeveel er ook is geschreven over de 'roerige jaren 60' van de vorige eeuw, er blijven publicaties over het onderwerp verschijnen. Eén van de meest recente is het hier besproken boek van Richard Lints. De auteur is theoloog van professie, hij gaat in op theologische stromingen, maar hij weet toch een sociaal-wetenschappelijke draai aan zijn verhaal te geven. In principe is zijn publicatie dus van belang voor lezers met een verschillende achtergrond. Het boek beperkt zich overigens tot de jaren 60 in de Verenigde Staten, wat de studie voor een Nederlands publiek wellicht weer minder interessant maakt. Onderwerpen als de beweging voor de burgerrechten, de tweede feministische golf, de vredesbeweging, de 'God is dood theologie', maar ook het veronderstelde einde van de grote ideologieën en de Evangelikalen van diverse pluimage hebben elk een eigen hoofdstuk gekregen. De hoofdstukken zijn als essays geschreven, de betoogtrant is dan ook eerder los dan streng systematisch van aard, waardoor het boek een wat rommelig karakter heeft gekregen. Algemene uitgangspunten worden aan het begin van de hoofdstukken herhaald, hetgeen overbodig is. Opmerkingen, die in een bepaald hoofdstuk hadden gepast, duiken in een ander hoofdstuk op. Zeker degene die tot een omvattend beeld wil komen, moet daarom moeite en tijd investeren.

Lints zet enkele hoofdlijnen uit. Het protest van de jaren 60 zou, anders dan wordt verondersteld, niet alleen seculair van karakter zijn geweest. Religie heeft, zoals bekend, een dubbele functie. Als zij profetisch is, stelt zij de gevestigde orde ter discussie, maar zij kan ook een bondgenootschap met de status quo aangaan en bijdragen aan het behoud daarvan. Zowel de progressieven als de conservatieven van die jaren zouden religieuze argumenten hebben gebruikt, wat volgens Lints te weinig is onderkend en tot onderschatting van de religieuze factor heeft geleid. Daarnaast - de tweede hoofdlijn - vindt de auteur dat de bewegingen van de jaren 60 uitingen van postmoderniteit zijn. De maatschappij zou zich in de jaren 50 langs moderne lijnen hebben ontwikkeld: vertrouwen in empirische wetenschap, in organisatie en in hiërarchie, groei van de massacultuur en de verdeling van de wereld in de blokken van kapitalisme en communisme ofwel die van de vrije wereld en die achter het ijzeren gordijn. Het protest van de jaren 60 richtte zich tegen deze zaken en zou zo een belangrijke bijdrage aan de opkomst van de postmoderniteit hebben geleverd.

Van deze twee hoofdlijnen bevredigt de uiteenzetting over het postmodernisme de lezer het minst. Lints behandelt het thema vooral in het vierde hoofdstuk: *The critique of mass culture and the end of ideology*, waarin hij de bekende literatuur vermeldt. Hij maakt echter niet duidelijk hoe hij de relatie tussen postmodernisme en religie beschouwt. De auteur beperkt zich tot de vaststelling dat vooral het lidmaatschap van de kerken onder de postmodernistische onwil tot organiseren te lijden had.

Er is meer werk gemaakt van de relatie tussen de religie en de verschillende uitingen van protest en hervorming. De godsdienst was voor de zwarte burgerrechtenbeweging een belangrijke bron van inspiratie. De rol van de zwarte kerken veranderde. Aanvankelijk waren zij a-politiek en richtten zij zich op de persoonlijke verlossing van de gemeentelieden, maar in de jaren 60 gebruikten zij het evangelie om hun eis van sociale en politieke gelijkheid voor de zwarte bevolking kracht bij te zetten. In het streven naar zwarte emancipatie komt de dubbele functie van de religie duidelijk tot uiting. Dat is tot op zekere hoogte eveneens het geval met de vrouwenemancipatie. Het is de vraag of hier van een overheersende religieuze inspiratiebron kan worden gesproken. In elk geval stond een aantal theologen de feminisering van de theologie voor, er moest in elk geval niet meer uitsluitend over God gepraat worden alsof Hij een man was. Lints schenkt eveneens aandacht aan de 'God is dood theologie'. Niet dat God feitelijk was overleden, maar de traditioneel onderkende attributen van God waren niet langer te handhaven. Er moest in andere termen over hem worden gedacht. Het kwaad in de wereld, dat tijdens de Tweede Wereldoorlog zo schokkend naar voren was gekomen, maakte het onmogelijk nog aan Gods almacht te geloven. Lints ziet in de 'God is dood of necrotheologie' vooral een poging om theologie en de veranderingen van de samenleving dichter bij elkaar te brengen. Dit element komt weer niet naar voren bij veel van de Evangelikalen, die hun godsdienst intens en blijmoedig beleefden, maar verder weinig aandacht aan de samenleving besteedden.

Deze summier opsomming laat zien dat, als de religie voor het protest van de jaren 60 al een belangrijke betekenis had, deze binnen verschillende bewegingen van karakter verschilde. Het is dan ook niet eenvoudig om tot een slotsom te komen. De auteur zelf heeft daar eigenlijk ook moeite mee, zijn slothoofdstuk is niet veel meer dan een herhaling van uitgangspunten. De hele strekking van het boek is trouwens wat verwonderlijk. Het is mogelijk dat de ontwikkelingen in de Verenigde Staten, waartoe Lints zich beperkt, minder seculair waren dan wordt verondersteld. Maar zoals we ons de jaren 60 in Europa, zeker in Nederland herinneren, is dat hier toch niet het geval geweest. Natuurlijk was er ook hier sprake van het streven om de theologie te moderniseren, te politiseren, 'vrouwvriendelijker' en dienstbaar aan emancipatiebewegingen te maken, maar op andere terreinen vertoonden de bewegingen weinig sporen van religieus besef. De liberale opvattingen over de medische ethiek en de gezinsethiek bijvoorbeeld (onder meer de abortus!) gaan in tegen alles wat godsdienstig behoudend is, maar beleefden juist in de jaren 60 hun doorbraak. Ondanks de pretenties van de auteur, moet de lezer maar geen nieuwe inzichten over een veel beschreven periode verwachten. Als hij echter belangstelling heeft voor een breed opgezette beschrijving van de ontwikkelingen in de Verenigde Staten, die door een uitgebreid notenapparaat wordt ondersteund, is hij bij deze studie aan een goed adres.

Jos Becker
(Den Haag)